

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Απαντήσεις Θεμάτων Πανελληνίων Εξετάσεων Ημερησίων & Εσπερινών
Γενικών Λυκείων

Α1.

Ο Διονύσιος Σολωμός ξεκινώντας την προσπάθειά του να γνωρίσει την ελληνική γλώσσα και να δημιουργήσει το δικό του ποιητικό λόγο, στρέφεται στη δημοτική ποίηση την οποία μελετά με θαυμασμό. Οι επιδράσεις επομένως που δέχεται ο Σολωμός από τη δημώδη ποίηση είναι πολλές:

- Σημαντικότερη όλων είναι σαφώς η **χρήση της δημοτικής γλώσσας** και η επιλογή του ποιητή να διατηρήσει λέξεις του τοπικού του ιδιώματος. «Ξάφνου οχ τα βάθη του βουνού, κι ο ήλιος το στολίζει.», (Απ.4 [21], στ.20). Διακρίνουμε την ποιότητα της δημοτικής έκφρασης, αλλά και τον τύπο «οχ» (από) που μας παραπέμπει στους ιδιοματικούς τύπους της ποιητικής του γλώσσας (ερμηνευτικό σχόλιο σχολικ. Βιβλίου 33, σελ. 22).
- Σε επίπεδο μορφής, εντοπίζουμε τον **ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο**, που αποτελεί κυρίαρχο μέτρο της δημοτικής ποίησης. «Ήτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι αστοχισμένη,» (Απ.4 [21], στ. 17), Στίχοι ιαμβικού μέτρου (εναλλαγή μιας άτονης συλλαβής με μια τονισμένη) απηρητισμένοι (με ολοκληρωμένο δηλαδή νόημα, καθώς έχουμε **την αρχή της ισομετρίας**), και τομή στην 8^η συλλαβή, με το δεύτερο ημιστίχιο (γλυκιά κι αστοχισμένη) να συμπληρώνει το νόημα του πρώτου (άλλοτε να το επαναλαμβάνει, να το προεκτείνει ή να κάνει μια αντίθεση).
- Το μοτίβο **της σύνθεσης ανά τρία**: «Καν σε ναό ζωγραφιστή με θαυμασμό περίσσο, / Κάνε την είχε ερωτικά ποιήσει ο λογισμός μου, /Καν τ' όνειρο, όταν μ' έθρεφε το γάλα της μητρός μου.»(Απ.4 [21], στ. 14- 16). Καθώς ο ήρωας αντικρίζει τη Φεγγαροντυμένη δίνει τρεις πιθανές εξηγήσεις για το λόγο που η μορφή της, τού είναι τόσο οικεία.

Επιμέρους στοιχεία δημώδους ποίησης μπορούμε να εντάξουμε και τα εξής:

- **Το θέμα του αδυνάτου:** «Τότε από φως μεσημερνό ή νύχτα πλημμυρίζει.»
- **Οι προσωποποιήσεις:** «Εκοίταξε τ' αστέρια, κι εκείνα αναγάλλιασαν.»
- **Το πολυσύνδετο σχήμα:** «Κι ανεί τς αγκάλες μ' έρωτα και με ταπεινοσύνη, / Κι έδειξε πάσαν ομορφιά και πάσαν καλοσύνη.»
- **Ο λιτός και πυκνός λόγος:** «Εκοίταξε τ' αστέρια, κι εκείνα αναγάλλιασαν.»
Στην ποίηση του Σολωμού κυριαρχεί το ρήμα, ενώ η χρήση των επιθέτων είναι περιορισμένη.

B1.

Το φως στην ποίηση του Σολωμού μπορεί να εκπέμπεται είτε από τα φυσικά (ήλιος, φεγγάρι, αστέρια) είτε από υπερφυσικά στοιχεία (Θεός, αιθέρια πλάσματα). Δηλαδή, το φως στην ποίηση του Σολωμού μπορεί να είναι το φυσικό φως που φωτίζει τη γη και διευκολύνει τη ζωή των ανθρώπων σε αυτήν ή φορέας της θεϊκής φύσης και στοιχείο της κυριαρχίας και της παρουσίας του θεού στη γη. Αφενός, το φυσικό φως προβάλλει τα στοιχεία του φυσικού τοπίου με τρόπο που αντιστοιχεί στην πραγματικότητα. Αφετέρου το θεϊκό φως αποκαλύπτει ένα τοπίο στο οποίο καταργούνται οι φυσικοί νόμοι, ένα τοπίο μεταμορφωμένο και μεταφυσικό. Στο τοπίο αυτό αντικατοπτρίζεται η παρουσία του θεού και αποκαλύπτεται η θεϊκή ουσία που κυβερνά τον κόσμο.

Η διαφορά αυτή προβάλλεται έντονα στο τρίτο και τέταρτο απόσπασμα. Στο στ. 10 (απ. 3 [20]: έσειόνταν τ' όλοστρόγγυλο και λαγαρό φεγγάρι-) παρουσιάζεται να πέφτει ένα φως κοντά στην αγαπημένη του ναυαγού Κρητικού· όχι όμως το φως από το αστροπελέκι της καταιγίδας αλλά το γαλήνιο φως του φεγγαριού, καθώς αυτό καθρεφτίζεται στην ήρεμη επιφάνεια της θάλασσας τρεμοπαίζοντας. Το φως προέρχεται από ψηλά, από φυσικά στοιχεία και συγκεκριμένα τα αστέρια, και για αυτό το λόγο δε φαίνεται να επηρεάζει το φυσικό τοπίο. Ωστόσο το φως του φεγγαριού λειτουργεί σαν μετάβαση από την αγαπημένη του Κρητικού σε μία άλλη μορφή, μια μορφή λουσμένη φεγγαρόφως, μια μορφή που ξετυλίχτηκε μέσα απ' αυτό κι έμοιαζε να 'χει ντυθεί στο φως της σελήνης: μια φεγγαροντυμένη. Τότε το κρύο ασημένιο φως του φεγγαριού, τρεμοπαίζοντας, έμοιαζε να ριγά

και να δημιουργεί ανταύγειες στη θεϊκή ομορφιά της όψης της, που τη χαρακτηρίζουν, σε αντίθεση με το φεγγάρι, τα ζεστά αλλά αντίθετα χρώματα, τα ολόμαυρα μάτια της και τα χρυσά μαλλιά της. Και όλα αυτά, λουσιμένα στο δροσάτο φως του φεγγαριού.

Ωστόσο η εικόνα της φωτοχυσίας επανέρχεται και συνεχίζει να δίνεται σε ανιούσα κλιμάκωση: ενώ αρχικά η φεγγαροντυμένη φωτίζεται από το δροσάτο φως του φεγγαριού, τώρα την ακτινοβόλησαν τα αστέρια· (απ. 4 [20], στ. 1-2: στην επιφάνεια της καθρεφτίζονται τα άστρα: Έκοίταξε τ' αστέρια, κι εκείνα αναγαλλιάσαν,/ και την άχτινοβόλησαν και δέν την έσκεπάσαν) Όταν, όμως, σείεται το είδωλο του φεγγαριού στην επιφάνεια της θάλασσας και αναδύεται η Φεγγαροντυμένη, το τοπίο μεταμορφώνεται σε χώρο μεταφυσικό, (απ.4 [21], στ.7- 8 Τότε από φῶς μεσημερνὸ ἢ νύχτα πλημμυρίζει,/ κι ἡ χτίσις ἔγινε ναὸς πού ὀλούθε λαμπυρίζει.). Στο στ. 7 η νύχτα γίνεται μέρα, και μάλιστα καταμεσήμερο, πλημμυρίζοντας (μεταφορά) από φως σαν εκείνο του πάμφωτου μεσημεριάτικου ήλιου (υπερβολή- εδώ υπάρχει το «αδιανόητο καθ' υπερβολή»: το αφύσικο, που δεν μπορεί να χωρέσει ο νους και που είναι βέβαια υπερβολή).

Η Φεγγαροντυμένη κατορθώνει να προκαλέσει τη μεταβολή αυτή, καθώς και η ίδια αποτελεί πλάσμα με θεϊκές ιδιότητες, οι οποίες γίνονται εμφανέστερες από το φως που εκπέμπει, το οποίο είναι θεϊκό φως με μεταμορφωτική δύναμη.

Τέλος, η λάμψη του φωτός γενικεύεται και κορυφώνεται, καθώς χύνεται σε όλη την πλάση, που έγινε ναός και που λάμπει παντού (η κορύφωση της φωτοχυσίας υπογραμμίζεται με τις μεταφορές η νύχτα πλημμυρίζει και η χτίσις έγινε ναός καθώς και με την υπερβολή ολούθε λαμπυρίζει). Η περιγραφή της εικόνας της φωτοχυσίας γίνεται πιο ζωντανή και παραστατική (σαν να την έχουμε μπροστά μας τη στιγμή της αφήγησης) με τη χρήση του δραματικού ενεστώτα: πλημμυρίζει, λαμπυρίζει, ενώ στην όλη παρουσίαση και των γνωρισμάτων της υπάρχει το πολυσύνδετο: Και την ακτινοβόλησαν - και δεν την εσκεπάσαν - Κ(α)ι... σηκώνει - Κι ανεί- Κι έδειξε- Κι ...έγινε.

Το αποτέλεσμα της επίδρασης που ασκεί η Φεγγαροντυμένη, με τη βοήθεια του φωτός που εκπέμπει, είναι η μεταμόρφωση του τοπίου σε ναό όπου λατρεύεται ο θεός, (απ.4 [21] , 8). Το θαλασσινό τοπίο γίνεται χώρος

πνευματικός, χώρος όπου δρουν υπερφυσικές δυνάμεις, την παρουσία των οποίων δεν μπορεί να αντιληφθεί κανείς μόνο με τις αισθήσεις του, καθώς χρειάζεται και η συνδρομή της βαθιάς πίστης στο θεϊκό στοιχείο.

B2a . Η αφήγηση αναπτύσσεται παράλληλα σε τέσσερα χρονικά επίπεδα: το ηρωικό παρελθόν του ήρωα, το δραματικό του παρόν, το ταπεινωτικό του μέλλον και το υπερβατικό μέλλον (η στιγμή της Δευτέρας παρουσίας).

1. **Πρώτο χρονικό επίπεδο:** το παρόν της αφήγησης

- η εξαφάνιση της φεγγαροντυμένης (απόσπ. 5, στ. 3-4).

2. **Δεύτερο χρονικό Επίπεδο (αναδρομές στο παρελθόν)**

Καλύπτει το διάστημα της «προϊστορίας» του ήρωα στην Κρήτη και περιλαμβάνει τα γεγονότα της ζωής του πριν από το ναυάγιο, δηλαδή:

- αναφορά στην εφηβεία του (απόσπ. 5, στ. 16).
- αγώνες στην Κρήτη για την ελευθερία (Απόσπ. 5, στ. 17-20).

3. **Τρίτο χρονικό επίπεδο (πρόδρομες αφηγήσεις)**

Καλύπτει το παροντικό διάστημα της ζωής του αφηγητή ως πρόσφυγα μετά το ναυάγιο και την απώλεια της αγαπημένης (είναι το παρόν του αφηγητή), από το οποίο αναφέρονται:

- η εξευτελιστική ζωή, ζητιανιά και πόνος (απόσπ. 5, στ. 7-9, απόσπ. 5, στ. 13-14).

B2β. Η εξαιρετικής ομορφιά μορφή της Φεγγαροντυμένης στράφηκε και στον ίδιο τον Κρητικό, που βρισκόταν μπροστά της μες στη θάλασσα. Η επίμονη κλίση του κεφαλιού και του βλέμματός της προς εκείνον παρομοιάζεται από τον αφηγητή σαν τη μαγνητική κλίση της πυξίδας προς το Βορρά (Καταπώς στέκει στὸ Βοριὰ ἢ πετροκαλαμίθρα). Σύμφωνα με μια άλλη ερμηνεία, η πετροκαλαμίθρα στα Επτάνησα χρησιμοποιείται ως αλεξικέραυνο. Η Φεγγαροντυμένη έρχεται να εξουδετερώσει την οργή του κεραυνού που πέφτει κοντά στην κορασιά. Με το σχήμα της άρσης- θέσης (‘‘όχι στην κόρη, αλλά σ’ εμέ) η έλξη αυτή ίσως να ξενίζει τον Κρητικό, γιατί περίμενε ότι η Φεγγαροντυμένη θα κοίταγε την καλή του και όχι τον ίδιο. Εξάλλου, κάτι τον μαγνητίζει στο βλέμμα της, και την κοιτάζει κι εκείνος συνεχώς, αυτοαποκαλείται μάλιστα «βοριόμοιρος», γιατί είχε διαισθανθεί ότι η συνάντηση αυτή σήμαινε κάτι πολύ βαθύ για τον ίδιο μια έλξη πνευμάτων και ψυχών, που ίσως θα καθόριζε από εκεί και πέρα τη μοίρα του. Μάλιστα ο Κρητικός χαρακτηρίζει έτσι τον εαυτό του, για να συμπυκνώσει τις δυστυχίες της ζωής του. Με το επίθετο αυτό αναφέρεται: στις σκληρές δοκιμασίες που είχε περάσει (αγώνες στην Κρήτη, απώλεια οικογενειακών προσώπων, προσφυγιά), στη δύσκολη θέση που βρίσκεται ο ίδιος εκείνη την στιγμή, όντας ναυαγός και επιφορτισμένος με την ευθύνη της διάσωσης της αγαπημένης του και στις ολέθριες συνέπειες που θα έχει γι’ αυτόν η ολοκληρωτική αφοσίωση στο βλέμμα της Φεγγαροντυμένης (θάνατος αγαπημένης, ζητιανιά, εφιάλτες).

Τέλος, ο λειτουργικός ρόλος της παρομοίωσης είναι πως η Φεγγαροντυμένη αναστέλλει τη δράση του Κρητικού, εξουδετερώνει το αγωνιστικό του πνεύμα, με αποτέλεσμα να τον αποπροσανατολίσει από τον αρχικό στόχο, δηλαδή τη διάσωση της αγαπημένης του.

Γ1.

α)

Στους στίχους αυτούς ανιχνεύονται απηχήσεις πλατωνικών και αριστοτελικών απόψεων για την αναγνώριση, στα πράγματα του κόσμου τούτου, ιδεών που η ψυχή μας έχει αντικρίσει σ' ένα προσωπικό της στάδιο, (ερμηνευτικό σχόλιο 33, σχολικό βιβλίο, σελ. 22). Έτσι, ο Κρητικός στην προσπάθειά του να ανακαλέσει στη μνήμη του τι του θυμίζει η θεϊκή οπτασία, δίνει τρεις εκδοχές. Η πρώτη του σκέψη είναι ότι κάποτε, πολύ παλιά, την είχε συναντήσει, ίσως σαν μια φιγούρα αγιογραφίας, ή σαν ένα δημιουργήμα της φαντασίας του που ο ίδιος είχε πλάσει με ερωτική διάθεση. Συλλογίζεται ακόμη ότι ίσως να την είχε ονειρευτεί όταν ήταν ακόμη πολύ μικρός, όταν δεν είχε άλλες μνήμες και εμπειρίες, ή ίσως και με μία από τις πιο αγαπημένες μορφές και μνήμες που ο καθένας έχει, τη μητέρα του. Τέλος, τη νιώθει σαν μια παλιά γλυκιά ανάμνηση, ίσως και σαν μια ιδέα που έμεινε ξεχασμένη κάπου στο βαθύτερο υπόστρωμα της μνήμης του και τώρα προβάλλει μπροστά του δυναμικά. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι εντοπίζεται και σ' αυτό το χωρίο η σύνθεση ανά τρία με την τριπλή υπόθεση του ήρωα και την τριπλή επανάληψη του *καν*. (Επιρροή από δημοτικά τραγούδια). Τέλος, σε αυτό το απόσπασμα εμφανίζεται μια ερμηνεία που έχει δοθεί στην Φεγγαροντυμένη, η ψυχαναλυτική. Συγκεκριμένα η Φεγγαροντυμένη είναι ένα σύμβολο ιδανικής ομορφιάς και ηθικής τελείωσης, που λειτουργεί όπως μια αρχέγονη εμπειρία των παιδικών χρόνων, που βιώθηκε έντονα, έγινε ανάμνηση κι έμεινε βαθιά χαραγμένη στη μνήμη.

β)

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα εμφανίζεται η ηθική δοκιμασία του Κρητικού όπως φαίνεται στην αντίσταση του ήρωα στα εμπόδια που συναντά και στη μεταστροφή του ψυχισμού του στο αφηγηματικό παρόν. Ο Κρητικός, συγχέει την υπνοφαντασία με τα πάθη και τα παθήματα μιας πραγματικής ζωής. Εκείνη, αφού «διάβασε» στα σωθικά του Κρητικού τον «πόνο» της ψυχής του αντέδρασε με διττό τρόπο, εκδηλώνοντας αντίστοιχα συναισθήματα: πρώτα *Εχαμογέλασε γλυκά και στη συνέχεια εδάκρυσαν τα μάτια της*, προφανώς επειδή συγκινήθηκε νιώθοντας θλίψη για τις συμφορές του, όπως θα δάκρυζε

έναν άνθρωπο που θα άκουγε αυτή τη σκληρή ιστορία. Όμως, εξαφανίστηκε ξαφνικά η θεική οπτασία και χωρίς να μιλήσει - όπως ακριβώς είχε εμφανιστεί. Εκείνη τη στιγμή που η Φεγγαροντυμένη, χάνεται, ο Κρητικός οικτρίζει τον εαυτό του, νιώθοντας ακόμα μια φορά έρημος. Όμως τον χαροποιεί τουλάχιστον το ότι ένωσε μια σταγόνα από τα δάκρυα της να κυλά πάνω στο χέρι του, που είχε απλώσει προς το μέρος της μόλις την είδε, ίσως σε μια κίνηση υποδοχής, αντίστοιχης.

Ο Κρητικός συνεχίζει την αφήγηση του, μας μεταφέρει συνειρμικά στο αφηγηματικό παρόν (από το χρόνο της ιστορίας έρχεται στο χρόνο της αφήγησης). Νιώθει ότι από εκείνη στιγμή, μετά απ' αυτό το δάκρυ της, το χέρι του δεν είναι πια το ίδιο. Δεν έχει τίποτα από εκείνη τη ρώμη που το ενδυνάμωνε μόλις έβλεπε τους Τούρκους. Μοιάζει σαν να αποδυναμώθηκε μετά απ' αυτό το δάκρυ, με τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο βαθμό που δε χαίρεται πια τον πόλεμο. Θυμίζει το αδύναμο χέρι του Σουλιώτη των «Ελεύθερων Πολιορκημένων», που κάθεται παράμερα και κλαίει (γιατί δεν έχει τη δύναμη να σηκώσει το ντουφέκι του. Είναι ενδιαφέρον ότι ακόμα και η σύνταξη του στίχου θυμίζει τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους», πρβ. «Δεν τους βαραίν' ο πόλεμος αλλ' έγινε πνοή τους»). Η εξαφάνιση της Φεγγαροντυμένης σημασιοδοτεί την αλλαγή της ζωής του. Εξομολογείται ότι έχει ξεπέσει: έχει χάσει πια την επιθετικότητα, το σθένος, την ορμή και την αντρείοσύνη του πολεμιστή και έχει καταντήσει ένας δυστυχισμένος ζητιάνος, που απλώνει το χέρι στους περαστικούς για να ζητήσει λίγο ψωμί, ζώντας μια ταπεινωτική και εξευτελιστική ζωή, που τον κάνει να κλαίει (με δακρυσμένο μάτι), με καταρρακωμένη την αξιοπρέπεια και την περηφάνια του, ενώ η δυστυχία του αντικατοπτρίζεται στα κουρασμένα μάτια του, όταν τα βράδια πέφτει να κοιμηθεί.